

BALDER

Agens lunch 50
Catering
Högskåp 40

Tel: 520 140 42

**Nilssons köttaffär Fredsgatan 10,
149 30 Nynäshamn
Telefon 08-500 494 10
info@nilssonskottaffar.se**

Vi tackar våra sponsorer
för deras stöd

**Välkommen till Stormogården
Restaurang!
Mörbyvägen 9
08-52010187, 070-4581954**

Bosses
BÅT-EL
I NYNÄSHAMN

ELUTRUSTNING FÖR BÅT OCH MARINA
BESIKTNINGAR
UTBILDNING 08-53044757/070-5214439

SKEPP O'HOJ

Nr 1 Januari 2016

I detta nr:

- Ordföranden har ordet
- Symposium och Lokalordförandekonferens
- 4sjöstriflj julavslutning
- Lille Jul 2015
- "Ryssen kommer"
- Flaggvakt vid John Emléns bår
- Marinstugan

Flottans mäns avdelning 11, Nynäshamn

Ordförande: Kjell Johansen	08-520 182 10
	Mob 0706-41 35 53
Vice ordf: Håkan Hedén	08-774 14 95
	Mob 0702-07 07 82
Sekreterare: Rune Stang	08-520 305 55
	Mob 0703-69 29 38
Kassör: Linda Leibing-Hedén	08-774 14 95
	Mob 0703-05 30 23
Ledamöter: Berit ÅbergSchagerberg	08-530 447 57
	Mob 0707-44 82 91
Gunnar Angerby	08-520 129 35
	Mob 0705-42 48 66
Robert Norberg	08-524 001 03
	Mob 0702-71 05 58

Suppleanter:

Registrator: Berit ÅbergSchagerberg 08-530 447 57
Medlemsregisteransvarig.
*Vid ändring av adress,
meddela registratorn.*

Adress: FM avd 11 NYNÄSHAMN
c/o Kjell Johansen
Båtsmansvägen 13
149 31 NYNÄSHAMN
k.r.johansen@tele2.se

Kassör: FM avd 11 Nynäshamn
c/o Linda Leibing-Hedén
Svedsviksvägen 153
149 43 NYNÄSHAMN

produktion: st-media
R Stang
Skogsv 4
148 30 ÖSMO
Tfn 08-520 30 555
Mob 070-369 29 38
e-mail: st-media@telia.com

Ordföranden har ordet

Hjullå alla vänner i Flottans Män!
Så har vi klivit in i ett nytt år – märkligt vad tiden går fort sa alltid de gamle förr! Nu sitter vi själva där.

Vi i Flottans Män ser naturligtvis fram emot varje nytt år med spänning. Det här året är fullt med roliga aktiviteter. Vad sägs om besök vid 4.sjöstridsflottiljen för att bese deras fartyg vid kaj, kanske en sjötur med en korvett, besöka Musköberget, skärgårdstur med egna båtar, Riksårsmöte med färja till Helsingfors, en egen kryss till Tallin till hösten, försök att dra

igång en bowlingkurs och besök på Sjöhistoriska museet.

Det blir väldigt mycket sjöanknutet vad gäller de fysiska aktiviteterna men vid våra soppkvällar avser vi knyta an till vår hembygd på Södertörn. Vi skall försöka få föreläsare som kan berätta om vad som hänt i våra trakter – historien om Järflotta, bygget av Musköanläggningen, järnvägen med tågen förr till Nynäshamn osv.

Vi har även uppgiften att ta hand om vår Marinstuga. Normalt underhåll och en del reparationer behövs, men det kombinerar vi med våra vår- och höstfester. Möt upp och trivs ute på Muskö.

Vårt årsmöte med efterföljande fest genomförs lördagen den 27 februari. Då skall sittande styrelses arbete godkännas av medlemmarna och nya funktionärer skall utses. Hoppas att medlemmarna röstar för att styrelsen har skött sig – vi gör vårt bästa för vår allas trevnad.

En kamratförening som vår bygger naturligtvis på vårt allas engagemang och ideellt arbete. Vi som jobbar för detta skulle gärna se mer medlemmar som ansluter till våra aktiviteter. Vi får inte bli en grupp i gruppen där det nästan alltid kommer samma människor till våra aktiviteter. Skaka loss gubbar och tjejer och häng med ut i år!
Kjell

13-14 november 2015 eller 2 dagar i Stockholm

Vid pennam Berit Åberg

Efter att ha checkat in på Drottning Victorias Örlogshem straxt efter lunch steg vi ombord på en liten buss för vidare transport till Sjöhistoriska Museet. Där visades vi ner till den stora hörsalen som snabbt fylldes med intresserade åhörare.

Riksförbundets ordförande Johan Forslund hälsade oss välkomna till Flottans

Mäns symposium "Italienjagarna – ett vapenköp i krig". Han höll ett inledningsanförande där han förklarade att vart tredje år uppmärksammar vi en marin händelse av något slag, det har genom åren varit Pansarskeppen och Ulvens förlisning.

Bakgrunden till inköpen av fartygen Puke och Psilander samt Romulus och Remus berättade Prof. em. Kent Zetterberg om och sedan fortsatte Fljam Lars Salomonsson med hur

förhandlingarna skedde och lite om kommissionens arbete i Italien. Kam

Thomas Engevall berättade om hur rustningsarbetet gjordes och Johan fortsatte med en kort presentation om hur resan hem till Sverige gick med ytterligare två fartyg inblandade; Patricia och Castor, innan det blev en kortare bensträckare.

Kmd Gustaf von Hofsten förtydligade resans strapatser och vad som hände på Färöarna innan Lars Salomonsson åter tog till orda och förklarade lite om de italienska fartygstyperna Sella och Spica, samt om bestyckning och annan materiel ombord.

Kk Torsten Hagman som var förbandschef samtidigt som han var fartygschef på Puke var den som fick stå till svars för en hel del av det som hände och Kmd Örjan Sterner försökte sig på att göra ett omfall av händelsen, ett spännande kapitel under dagen.

Thomas Engevall drog några slutsatser av alla händelser och Johan Forslund avslutade seminariet med en kortare sammanfattning av det hela innan Ivan Tolgén, 96,5 år, signalman och sjunkbombkastare och den siste nu levande av besättningsmännen på Romulus,

tackade för att han varit inbjuden till den mycket intressanta dagen.

Omgruppering till foajén för de som anmält sig till kvällens bankett där det bjöds på mousserande vin och snittar innan alla 70 gäster sökte upp sina platser vid de nio runda borden i minneshallen nedanför akterspejeln till Gustav III:s Amphion.

Dagens meny var italieninspirerad från inledande delikatessallrik med parmaskinka och buffelmozzarella till kalvytterfilén med stekt escaroll och den avslutande pannacottan med myltade hallon. En dragspelsmusikant underhöll med sång och spel runt borden. Hemresa med hyrd buss till Dramaten och

en kortare promenad i ljumma höstvindar till hotellet och en natts sömn innan lördagens möten startade.

Dag 2

Tidig frukost innan förbundsstyrelsen startade dagen med ett styrelsemöte redan klockan 8 och vi andra samlades kl. 0915 till en Lokalföreningskonferens i ett konferensrum på Blasieholmens restaurang dit även styrelsen kom. Där var 18 av 26 föreningar representerade. Rapporten från Västervik lades till handlingarna och vi fick en genomgång av aktuell budget av Lennart Bresell. 20 000 kr har skänkts till tidningen i år!

Bo Schagerberg redogjorde sedan för SMKRS arbetsmöte i Enköping tidigare under hösten.

Riksårsmötet 2016 sker på båt till Helsingfors och det blir resa till Tallinn i maj 2017. Kompetenskatalogen vill inte alla ha så förbundet lägger inte ner någon energi på den längre. Medlemsvård var nästa viktiga punkt att diskutera samt hur regionmöten skall formaliseras. Det skall skrivas protokoll som sänds in till kansliet som skickar ut till alla landets föreningar.

Rolf Pärnhem redogjorde för en modell av SWOT-

analys och mötet fortsatte med föreningarnas egna rapporter som i skriftlig form tillskickas sekreteraren för mötet. På grund av tidsnöd hanns inga övriga frågor med och Johan Forslund förklarade mötet avslutat 1120 varpå ett trettiotal av deltagarna begav sig upp till restaurangen för en avslutande lunch.

Flottans Män och Lillejul 2015

Vid pennam Berit Åberg

V samlades ett förväntansfullt gäng i sedvanlig glad stämning på Restaurang Balder och efter att ha betalt för kvällens aktiviteter så greppades glöggglasen med eller utan procent, tillsammans med några pepparkakor som gjorde den goda drycken sällskap.

Glada återseenden och med stor förväntan inför kvällen, minglades det glatt runtom i lokalen medan vår egen kock Micke la de sista

korvarna på plats och travade upp några köttbullar till innan Kjell kallade oss till bords.

Innan alla hade kommit på plats hade Kjell en uppgift att klara ut men före det så ville Börje och Berit tacka för det gångna årets trevliga soppkvällar genom att överlämna en blomsteruppsättning till styrelsen och en vacker blomsterkorg med jultema visades upp. Nu var det Kjells tur! Han skulle utnämna Årets Flottans man och

styrelsen

hade enats om ett namn: Börje Svaleklev!

Vackra blommor i bukett överräcktes med goda skratt och alla nickade instämmande att detta var ett mycket bra val.

Inga bordsvärdar denna kväll utan nu var det fritt att slå sig ner där det fanns

plats och vi var fullt hus denna kväll med 42 deltagare som trängdes och snällt köade för att avnjuta alla godsaker på julbordet som Micke med hjälp av sina trogna medarbetare ställt samman. Bosse S försökte göra sig hörd och berätta historien bakom varför vi firar detta med lillejul: Det

är en tradition för all den personal ombord som inte hade fått ledigt över jul och nu fick en kväll med lite god mat och enkla små gåvor hemifrån.

När julmaten hade fått sin plats och ingen orkade mer så serverades kaffe och en kaka till det och då passade Berit på att sälja lotter. Hon började med en ring och den tog slut redan innan alla bord hade fått chansen att köpa några lotter.

Bosse hjälpte då till att sälja en ring till och den försvann snabbt även den. Ett fullt vinstbord att välja vinster från fanns det med bl.a. böcker, en tavla från Lars-Åke S och andra fina gåvor som medlemmarna skänkt som lotterivinster till kvällen efter att ha hört Håkans H:s upprop inför lotteriet.

10 vinster valdes ut av glada vinnare och det finns vinster kvar till nästa lotteri som planeras finnas med till årsmötet. Deltagarna uppskattade detta sätt på vilket man på ett enkelt sätt och roligt vis dessutom kan hjälpa till att stärka föreningens kassa.

Några började därefter titta lite svagt på klockan och dra sig mot Rune S för att betala för sig i baren medan andra fortsatte att trivas runt borden. Av surret i kapprummet att döma kunde man fastställa att kvällen hade varit lyckad med god mat och mycket god stämning.

4.sjöstridsflottiljen genomför flottilj- avslutning 2015-12-01 på Berga

På plats som veteran, med penna / Berit Åberg

Samling anbefallt i Exercishallen till klockan 14.30 och det var många som kom! Hela 350 av de 450 tjänstgörande på flottiljen fanns på plats samt ett flertal inbjudna.

Startade med mingel bland alla soldater och civila tjänstemän i kapprum och i förhallen till den stora salens alla iordningställda rader av stolar.

Det bjöds på varma nybakade wienerbröd och kaffe medan man över allt prat försökte lyssna på Dragonmusikkåren.

Platserna intogs och Kommendören, förbandschefen Eva intog lokalen och hälsade alla välkomna till den 10:e avslutningen på Berga. Som inbjudna gäster fanns 17 veteraner av de 48 som flottiljen för närvarande ansvarar för och Flottans Män som hade representanter från Nynäshamn och Haninge och Stockholmsföreningarna och så var det några gamla reservare på plats med.

Det sades att de var glada att ha återkommit "hem" från sin förvisning till Muskö mellan åren 2005 - 08 och att de nu trivdes bra där de var.

En film med ett tal av landets nye ÖB spelades upp som lärde oss att "förändringar är ett normaltillstånd", "FM som arbetsgivare skall rekommenderas" och att kursen nu läggs ut för nya spännande uppdrag i världen!

Eva fortsatte med att berätta att hon var mycket nöjd med sitt uppdrag som förbandschef, att förbandet får mycket beröm för sina insatser men ambitionen är att

förbättra och fortsätta ta utmaningar även framöver och göra vårt bästa.

Nu följde en rad utdelningar av utmärkelser av skilda slag Bästa IdrottsOff, Svettdroppen, MF:s vandringspokal. Saab/Nyge medaljen för skjutning med kanon och robot, luftskjutning och bästa prestationer i flera vapenslag premierades och mottagarna fick förutom medaljer och gåvor också en fanfar från musikanterna.

Kjell och Håkan gick tillsammans med Haningekamraterna Roland och Bengt upp på scenen och delade

Kjell på podiet

ut, eller försökte dela ut premien till den sjöman och officer som gjort bästa prestation under året. Stefan Rylander från HMS Trossö var ledig och HMS Kullens Rickard Sheng var på utbildning! Fanfar fick de ändå.

Korum hölls av den vikarierande kyrkohedern, den ordinarie som var barnledig var även på plats och efter en kortare bön sjöngs unisont Härlig är jorden.

Efter en bensträckare avtackades Susanne Nyberg som från att ha varit det fackliga ombudet på Berga nu går till att arbeta för Officersförbundet centralt istället.

Utdelning av en förtjänstmedalj i guld skedde, den 2:a för 4:e, de har några fler i syd....

Så följde en presentation av de olika sektionerna av vad som hänt under året, alla prestationer och övningar, små som stora som de varit ute på eller som det sades: 800

möten med 721 koppar kaffe för 78 officersbesök har staben klarat av. Cheferna för 41 korvettdiv, 42 minröjdiv, 43 uh div samt CRöjdykdiv. presenterade med och utan bilder vad de gjort under 2015. En del glada skratt hördes i salen vid i hågkomsten över de incidenter som skett.

Så avslutade Eva ceremonin efter att vi lyssnat på 4:e sjöstridsfj marsch: Vivu Esperanto och vi gäster lämnade lokalen för nu skulle festen börja för de anställda.

En berättelse om rysshärjningarna i skärgården sommaren 1719

av Anders Öhman

*" Det står ett moln vid himlens rand,
Som en har regn i säcken.
Det driver brandrök inåt land.
Med röken följer skräcken.*

*Hör klagorop och jämmerlåt!
Hör de fördrivnas röster
På varje stig och varje stråt
Från socknarna i öster*

*I måndags brändes Nävekvavn
I tisdags Utterviken.
Där tog tartaren bondens bar
Och spetsade på piken."*

(ur "Sjuttonhundranittion" av Ruben G:son Berg)

Sommaren 1719 genomförde ryska flottstyrkor ett härjningståg efter Sveriges östra kust från Bråviken i söder ända upp till Gävle i norr. I storleksordningen 20 000 svenskar blev hemlösa. Sju städer, tio stora bruk, flera kyrkor och större gods, och hundratals gårdar och hemman plundrades och lades i aska.

Ryssugnarna i Stockholms skärgård på öarna från Arholma i norr till Landsort i söder är idag de enda synliga resterna av det som påminner om denna sommar då skärgården härjades av ryska inkräktare.

Ryssugnen vid Skutviken på Rånö har beskådats av många seglare som sökt natthamn. Stenhögen har sannolikt plockats runt många gånger genom historien.

I dessa ugnar bakade ryssarna sitt bröd under sin förflyttning genom skärgården. Ugnarna är byggda i natursten och varierar i storlek och utseende. Sannolikt gräddades ett enkelt bröd vars deg inte knådades eller jästs. Gräddningen tog inte så lång tid eftersom många skulle utspisas. Att grädda bröd på heta stenar är en urgammal metod som fortfarande används i flera länder.

På öarna omkring Nynäshamn finns ett flertal ryssugnar. 62 har inräknats på Utö, 59 på Rånö och Nåttarö och vid Älvsnabben finns några.

Ett annat exempel på ett fornminne från året 1719 är "Luddes stuga" vid Fagerviken i Nynäshamn. Det sägs att det lilla huset byggdes upp på nytt samma år efter att det

Luddes stuga

till 1935 då han hittades död på golvet i stugan.

bränts ner av ryssarna. Kvar på tomten låg timmer som var avsett för ett fähus som inte brunnit upp och som nu sägs finnas som material i den stuga som vi idag kan betrakta på vägen ut mot vackra Strandvägen.

Det gamla torpet Sand med "Luddes" stuga tillhörde en gång Nynäs Gård men ägs idag av Sotholms härads Hembygdsförening i Nynäshamn. Smeknamnet "Ludde" syftar på siste hyresgästen – Carl Ludvig Samuelsson – som flyttade dit i början av 1900-talet där han bodde

I

Ett påtagligt bevis för rysshärjningarna på Södertörn inom Nynäshamns kommun finns på kungliga biblioteket i Stockholm. Det är tsar Peters manifest, en fem sidor långt aktstycke med en anteckning på holländska som säger att det är ett originalmanifest som ryssarna lämnade kvar på Torö efter att ett hus bränts ned.

Manifestet fanns på Herrhamra gård som 1719 ägdes av slakten Hildebrandt. Maria Dorotea Hildebrand var gift med holländske ministern Hendrek Wilhelm Rumpf som antas ha skrivit noteringen.

Torö brandhärjades den 18-19 juli 1719 och då brändes Herrhamra gård ner till grunden. Av bebyggelsen lär endast Östra Oxnö gård och ett hus på Revskär sydväst om Torö blivit kvar efter härjningen.

Tsar Peters manifest satt uppspikat på ett träd och var skrivet på rådbråkad svenska som sannolikt dåtida skärgårdsbor hade svårt att förstå. Budskapet var tydligt:

"Vi att med all vår makt under Guds bistånd företa och fortsätta Våra krigsoperationer in till de innersta av Sveriges länder, men för den ruin och i synnerhet oskyldig blodsutgjutelse som skulle orsaka rikets inbyggare därav vi för Gud och hela den hederliga världen ha urskuldat Oss med detta uppriktiga förslags offentliggörande; vartill Vi anropar Gud till vittne och lägger allt ansvar på dem, som av särskild lust och intresse hindrat fredens genomförande"....

II

Förspelet till rysshärjningar var ett krigstrött utfattigt svenskt folk som mottagit dödsbudet att krigarkonungen Karl XII stupat i Norge 1718. "Han som icke kunde vika, blott falla".

Nöden och eländet var stort. Det rådde missväxt och hungersnöd och sjukdomar härjade. Nya skatter togs ut. Handel och näringar låg nere. Många hemman låg öde. "Kriget hade tagit dräng och häst, länsman sista kon", hette det.

Nu gällde det att avskaffa

enväldet och åstadkomma fred med landets fiender inte minst Ryssland. Den döde kungens enväldsmakt fick skulden för allt krigande.

Efter många tvister blev Ulrika Eleonora, Karl XII:s yngsta syster regeringschef efter att ha lovat att avskaffa enväldet. Karl Fredrik av Holstein, Karl XII:s systerson som också gjort anspråk på kronan, lämnade då landet. Nya slitningar i rikets ledning bidrog till att vissa frågor förlamades. Syndabocker jagades och straffades på ett sätt som påminner om rena justitiemordet.

En av dessa syndabocker var Karl XII:s diplomat Georg Heinrich von Görtz vars huvud föll för skarprättarens bila ute på galgbacken vid Skanstull den 17 februari 1719. När han lade sig på stupstocken ropade han:

"Drick ni nu mätt Sverige, av det oskyldiga blod, varefter du så mycket törstar"

Ett resultat av den politiska förvirringen i Sverige efter Karl XII:s död var att försvaret blev eftersatt i den ekonomiska ruin som rådde i landet. Skansar och befästningar hade förfallit på sina håll. För landets 30 000 soldater var prins Fredrik av Hessen överbefälhavare.

Han framstår som militärt oduglig inte minst genom att anförtro befälet åt två utländska kompisar som inte kunde ett ord svenska; tysken Bengt Fabian Zöge och polacken Kristofer Urbanowitz. Zöge var med Karl XII i Bender där han fått titeln generalmajor och han fick ansvaret för försvaret norr om Stockholm. Urbanowitz utnämndes till högste militära befälhavare för södra delen.

8 000 soldater förlades i Stockholm. Den svenska hären var otillräcklig och led brist på dugliga officerare. Någon folkbeväpning som motsvarade nutidens värnplikt och hemvärn fanns inte.

Flottan var däremot ganska stor. I Karlskrona låg 20 linjeskepp och i Stockholms fyra linjeskepp. Pengar saknades dock till fartygens utrustning, till exempel hampa, trävirke och segelduk och inte minst – proviant. Svält i Karlskrona skördade offer ibland varvets arbetare och familjer. Överamiralen Klas Sparre skriver sommaren 1719: "Så sant mig Gud hjälpe, finns icke en aln segelduk, som man kan göra en säck utav, mycket mindre ett segel till något skepp."

III

Ryska galärer

Sedan de svenska och ryska förhandlarna på Åland misslyckats att komma till en fredlig uppgörelse sände tsar Peter sin flotta mot Sverige. Storleken av denna skärgårdsflotta varierar men källorna talar om 30 örlogsskepp, 150 galärer, mindre fartyg och båtar och truppstyrkan ombord var cirka 30 000 man.

De grundgående galärerna kunde vara upp till 40 meter i skrovlängd och roddes med tjugo par åror, var och en betjänad av två eller tre roddare. En galär hade cirka 200 stridsberedda soldater ombord.

Rykten hade länge funnit om den ryska flottans planer och den 11 juli siktades flottan vid Roslagsskären utanför Norrtälje. Omgående ankrade båtarna vid Rådmansö och beridna kosackgrupper red iland och satte eld på husen. Höga rökmoln steg upp över nejden. Först dagen därpå kom en svensk trupp till hjälp och de ryska angriparna drog sig tillfälligt tillbaka. Denna trupp räddade Norrtälje från ett angrepp den gången.

Den 13 juli 1719 delades den ryska flottan i tre eskadror varav en satte kurs sydvart, en eskader stannade på samma latitud som Stockholm, och den tredje satte kurs nordvart.

Den södra expeditionen var den största och leddes av furst Apraxin och furst Galitzin,

som styrde förbi Furusund och sedan över Kanholms- och Nämdöfjärdarna nedåt Dalarö dit man kom den 14 juli. En avstickare gjordes till Baggensfjärden och Bo herrgård vid Stäketsundet brändes ner.

Den ryska flottan fortsatte genom Erstaviken och över Ingaröfjärden ner mot Dalarö och till Sandemar i Österhaninge. Öarna i trakten brandskattades, till exempel Ornö och Gålö. Den ryska flottan ankrade i Älvsnabbens örlogshamn vid Muskö i kanten av Mysingen.

Utö med sina gruvor härjades svårt:

”Ingen ort i vårt land blef så i grunden förstörd och minerad av ryssen 1719 som Uthö församling, i det att fienden under hela tiden hade der sitt tillhåll så att på hela öön lämnades inte mer hus än blotta Capellet til väggar och tak”.

Så berättar sägnen om den ryska härjningen på Utö där furst Apraxin och hans mannar landsteg. Men öborna hade blivit varnade i tid och grävt ner sina dyrbarheter eller flytt över Mysingen till fastlandet.

När ryssarna landsteg med sina båtar från alla sidor, fann de av levande liv endast en gammal gubbe och en rumplös kviga.

Ryssarna vräkte gråberg ner i gruvorna och efter några dagar kröp en uthungrad gumma fram ur en av gruvgångarna, där hon nära nog blivit begravd under bergmassorna som ryssarna vräckt ner.

Boskapen slaktades, säden insamlades och brändes eller användes till bröd som bakades i ”ryssugnarna”. Det berättas att öns alla föremål av guld och silver grävdes ner i en stor kopparkittel som sedan dess kallats ”Kittelkärret”. Kitteln med dyrbarheterna har aldrig återfunnit men har spökat i folkfantasin.

IV

Engelska Linjeskepp

En engelsk flottstyrka under befäl av den engelska amiralen Sir John Norris kallad ”Foul-Weather-Jack” patrullerade efter den svenska kusten under sommaren 1719. Eskadern bestod av elva linjeskepp under flaggskeppet ”Cumberland” skulle skydda svenska kusten men av detta blev intet.

Amiralen lät ryssarna härja bäst de ville Utöborna återvände till sin skövlade ö och började återuppbyggnaden. Efter åtta års arbete var det mesta som förr igen. Det fanns till och med ryssar som blivit kvar från fiendeflottan som arbetade i gruvorna.

På Muskö på andra sidan Mysingen

skonades kyrkan och prästen Erik Froman hade hunnit rädda kyrkans dyrbarheter till en säker plats. I Ösmo bönade prosten Lars Weldt att skona kyrka och församlingsbor och hans mod imponerade så mycket på ryssarna att de lät honom slippa undan med att få ena handen avhuggen. Ett porträtt av Lars Weldt i Ösmo kyrka som visar prosten med handen gömd under prästkappan och sägs bekräfta denna sägen. Efter att ha härjat Ösmo fortsatte plundringarna i Sorunda och Grödinge socknar.

Rånö och Nättarö var ett par öar nära Nynäshamn som användes som baser av den ryska galärflottan. Vid Rånö hade ryssarna en ankarplats och där träffade amiral Apraxin brigadieren Levasjev och därifrån sändes en lägesrapport till tsar Peter om resultatet av härjningarna. Alla fartyg som kom in i farleden via Landsort kapades och fördes till Flaka hamn på Åland.

V

De ryska galärerna var också i Nynäshamnstrakten och det var ön Öjas och Landsorts tur att härjas. Ryssarna kom roende skärgårdsleden norrifrån och människorna flydde genom Dragsundet, nuvarande Dragets Kanal. Fiskare från Trosa och Södertälje låg med sina båtar på ön och de var fullastade med bohag och ägodelar för att snabbt kunna ge sig iväg. På kvällen gav sig några båtar på väg hemåt mot Trosa.

Ryssarna anföll sedan Landsort på ön Öja. Hela ön stod i lågor några timmar efter landstigningen. Sägner berättar att ett hus i Dalen skonades för att en gumma som hade storbak i stugan gav bort allt sitt nygräddade bröd till ryssarna. I gengäld fick hon behålla stugan.

Båtar, fiskenät och all salt fisk förstördes. Fyren utsattes för åverkan men de tjocka murarna stod pall. De lotsar som var kvar med sina familjer togs till fånga.

Av de öbor som hunnit fly i sina båtar mot Trosa berättas att lotsen Jörn Persson med sin hustru prejades på Fågelöfjärden av en rysk barkass som han trots det trängda läget lyckade förvillva och därmed undkomma. Vid Trosaåns mynning blev lotsen Persson upphunnen av en annan rysk barkass och sänkte då en kista med sina ägodelar i vassen. Där lyckades de senare ta sig iland med kistan men upptäcktes då av en beriden kosackpatrull och ”blevo vådiligen behandlade”. Jörn Persson fick en rock att skyla sig med och denna ”ryssrock” sägs ha funnits kvar på ön hos familjen Olsson på Öja till slutet av 1800-talet då den var så maläten att den kastades.

Av 1720 års mantalslängd för Torö och Landsort framgår att Härhambra: upbrändt av fienden, Norrskog: upbrändt, Skårnö: afbrändt, Norrudden på Öja: afbrändt och ruinerat, Storudden: öde ch afbrändt, Bråten: afbrändt och av fienden ruinerat..

Det berättas att en kvinna gömde gårdens djur i en grotta men när ryssarna kom gal tuppen av avslöjade gömman. Grottan har sedan dess namnet ”Tuppgrottan”.

VI

En rysk eskader seglade in i Brandalsundet med kurs mot Södertälje, som försvarades av cirka 500 soldater. En av ryssarnas kosacktrupper som landstigit fördrevs av de svenske. Samtidigt seglade ryska galärer högre upp i viken och landsatte en trupp som omedelbart tände eld på några gårdar. Kosacktruppen drevs åter tillbaka varefter de svenske gav sig på den ryska huvudstyrkan som retirerade och avseglade till Brandalsund där de slog läger. De svenske släckte brinnande gårdar så framgångsrikt att en del av Södertälje skonades, bland annat kyrkan.

En sägen berättar att en kosacköverste lovade att kyrkan skulle skonas om en av de svenske kunde träffa kyrktuppen med en rysk karbin. Skytten lyckades träffa tuppen och kyrkan skonades.

Försvaret fungerade inte alltid lika bra. De legoknektar som fanns i det svenska försvaret drog sig inte för att plundra Södertäljes invånare. Södertäljeborna sade sig frukta sina egna mer än de ryska angriparna.

Det vackra slottet Hörningsholm på Mörkö brändes ner och slottet Tullgarn plundrades. Hölö skonades.

VII

Det berättas att en man från Hölö som varit betjänt på Tullgarn gått i rysk krigstjänst. I det ryska härjningståget 1719 var han ”femtekolonnare” det vill säga en förrädare som visade ryssarna vägen. Vid ankomsten till hembygden i Hölö drabbades han av samvetsqual och gjordes sitt bästa för att rädda bygden. Han skrev ett brev till

Kyrktuppen i Södertälje

tjänstgörande Scharff i Hölö. Brevet som ej var underskrivet talade om att ryssarna planerade landstigning vid Åby.

Slottet Tullgarn plundrades men slottsherren greve Julius De la Gardie var inte hemma. Ryssarna vittjade slottets vinkällare och det sägs att den före detta betjänten i rysk tjänst räddade slottet. När slottsherren senare kom hem till sitt skövlade slott hittade han en skriven lapp med orden:

”Hade jag ej känt dig,
Nog hade jag bränt dig.”

Brevet kan också hänföras till skrönan om ”Klockarens vackra Karin” som länge berättades i Hölöbygden. Klockaren i Hölö i början av 1700-talet hade en mycket vacker dotter som hade många beundrare. En av de enträgnaste var en skogvaktarson från Tullgarn, en ståtlig, mörk och hetsig yngling, sägs det. Karin gifte sig dock med en rik bondson och det hölls ett storstilat bondbröllop i Klockargården.

Den svartsjuka skogvaktarsonen gömde sig med en lodbössa utanför beredd att skjuta ihjäl brudgummen så fort det begav sig. I stället sköt han ett skott mot ett fönster och träffade bruden som föll ihop under dansen. ”Vackra Karin” dog inte utan svimmade. Våldsmannen trodde han dödat sin älskade och han flydde till skogs och undkom det uppbåd som i flera dagar sökte honom.

Den svartsjuka skogvaktarsonen hade gått i tjänst i den ryska galärflottan och var med ombord under härjningståget. Han klädde sig i svenska bondekläder och gick iland till kyrkan och stor länge och stirrade på Klockargården, ”Vackra Karins” föräldrahem.

Han fick veta av en förbipasserande att Karin nu var en välbeställd trebarnsmamma och fick se henne genom ett fönster nattande sina barn och be en kvällsbön där även hans namn nämns. ”Må Gud vara alla själar nådiga.”, bad hon.

Den mordiske skogvaktarsonen tillika landsförrädaren greps av ruelle och på en krog i Helleby författade han ett brev till prosten Scharff med uppgifter om de ryska planerna.

VIII

Paulus Scharff 1661-1743

En av de stora hjältarna under det ryska härjningståget 1719 var mannen som fått brevet – Paulus Scharff, kyrkoherde i Hölö. Han sände ilbud till församlingsborna och samlade ihop en skara gubbar, kvinnor och barn. De vuxna männen var inkallade till Stockholms försvar.

Paulus Scharff var en kraftkarl trots 60 år fyllda och besökte gärna församlingen till häst. Han samlade ihop sin skara och beväpnade den med liar, sädesskärar, yxor, knölpåkar och stekpannor och lurar att blåsa hornstötter i. I ett buskage ovanför den uppgivna landstigningsplatsen hade hattar och andra huvudbonader satts upp så att en betraktare på långt håll kunde förvillas att tro att det fanns trupp på plats.

När den ryska galärflottan närmade sig Åby samman kallade Scharff sin styrka genom att slå virvlar på en trumma. När ryssarna landsteg blev trumslagen taktfasta samtidigt som skaran satte sig i rörelse under stort oväsen med skrammel och tut i lurarna. Ryssarna blev skrämde och återvände ombord i sina galärer och

avseglade från Hölö.

Dagen därpå hölls tacksägelsegudstjänst i Hölö kyrka och församlingen sjöng psalmen :

”Nu tackar Gud allt folk med hjärtans fröjd och gamman”.

IX

Nu stod den lilla staden Trosa i tur och när ryssarna närmade sig den 19 juli 1719 fanns ingen militär till försvar. Försök gjordes att uppbåda bönder genom budkavle men ingen kunde ta befälet. En dag senare kom löjtnant Sahlstedt och 16 ryttare som skulle möta ryssen. En rysk galär lyckades hans trupp jaga bort men därefter begav sig truppen mot Södertälje och lämnade Trosa åt sitt öde. Ryssarna antände staden och brände den till grundens, Kyrkans skonades och en stuga ”Ådalsstugan” där ryssarna enligt sägnen sött och söp under plundringen. Stugan som ligger på Östra Långgatan finns kvar än idag. Nyköping blev nästa stad att läggas i aska. De bönder som uppmanades skynda till staden försvar var ovilliga att hjälpa till. Generalmajor Rosenhanes sände förgäves ut befallningar som inte åttlyddes. Bönderna ville inte försvara de borgare i staden som annars skinnade dem. Stränga krigslagar hjälpte dock till att ställa några bönder under vapen.

En officer överste Hamilton gjorde dock sitt bästa med sin trupp och hade sju kanoner att skjuta med mot angriparna. Striden om Nyköping blev hård men till slut föll staden i ryska händer. Bytet blev rikt och fördes ombord på galärerna innan staden antändes. Hela staden lades i aska utom Östra kyrkan och Västra klocktornet.

X

Vid några tillfällen gjorde svenska bönder gemensam sak med de ryska inkräktarna. Sven i Tomta från Kuddby socken var en bonde som visade ryssarna den bästa landstigningsplatsen nära i Bråviken inte långt ifrån staden Norrköping. Platsen markerades med ett lakan fäst på en stång. En annan svensk östgöte i rysk krigstjänst, general Douglas, hade med hjälp av två lotsar kommit in i Bråviken och upprättat kontakt med Sven i Tomta.

Ett kronomagasin sattes i brand i ett försök att lura ryssarna på dyrbarheter men det misslyckades. Plundringen blev minutiös och till och med gravarnas kopparkistor och liksvepningar grävdes upp.

Norrköping lades i aska efter att de fåtal soldater och bönder som var på plats flydde sin kos. Det berättas att en ung flicka tvingades dansa naken på gatorna. Kosacker sändes till stadens utkanter för att bränna och plundra.

Det misslyckade försvaret av Norrköping orsakades av splittring mellan stadsborna och traktens bönder. De hade som det sades ”inte lust att fäkta för intet och på tom maga”. En visa sjöngs med följande ordalydelse:

”Tobak, öl och brännvin
Länsman och stämning
Äro vi ej rädda för idag.
Vill man ej traktera,
Skole vi husera
Värr ’än själva ryssen här idag”.

Dessa ”försvarare” av Norrköping hade skam nog att plundra i handelsbodas och hem innan ryssen kom. De åt och drack och snart var gatorna fyllda av raglande bönder som sjöng fyllevisor.

Den 30 juli 1719 var klockan slagen för Norrköping. Då syntes en eskader av ryska galärer som förberedde landstigning med hjälp av den svenske bonden Sven i Tomta.

Den 3 augusti lämnade ryssarna de rykande ruinhögarna i Norrköping för att ge sig på Linköping. Vid Herrebro mötte de en gammal gumma som påstod att engelska flottan var i annalkande och att en stor truppstyrka av soldater från Småland var på marsch. Den ryske generalen beslutade sig då för att vända om. Sanningen var nog att de ryska

En julidag år 1905 vid Stäket restes en minnessten över den svenska segern över ryssarna den 13 augusti 1719. På stenen som döpts till "Skogsmonumentet" kan betraktaren läsa inskriptionen:

"Till minne af Stockholms stads räddare den 13 augusti 1719 Rutger Fuchs och Johan Henrik von Essen med K. Södermanlands regemente samt Baltzar von Dahlheim med Östgöta tremänningar aftäcktes denna sten af H.M. Konung Oscar II d. 16 juli 1905. Föreningen för Stockholms fasta försvar reste stenen. Med Gud till seger."

Källor:

- Ryssarnas Härjningar på Sveriges östra kust åren 1719-1721. J. Hulting. Svensk Folkbibliotek II:7
- Skärgårdskriget. Rysshärjningarna 1719. Erik Jonson 1961.
- Rysshärjningarna i Örnö socken 1719. Britt-Marie Utter Wahlström 2002.
- Svenska Folkets Underbara Öden del V. Carl Grimberg 1916.

Flaggvakt vid John Emléns bår.

Ytterligare en medlem har lämnat kretsen av Flottans män. John som blev medlem 1988 tillhörde en av de äldsta i vår förening. John var när han gick bort 4/12 på sitt 91 levnadsår. John var en utpräglad föreningsmänniska, något han bar med sig alltifrån en kommendering i Boden till att han hamnade på Örlogsbas Ost som sektionschef vid

sektion 8 med ansvar för fortifikations- och befästningsanläggningar. Som storfiskare var han med och tog initiativ till ÖrlBO fiskeförening, han var då naturligtvis tvungen att ha båt och var med från början i Guldbådans båtklubb. Där kom han i kontakt med Flottans Män och blev aktiv medlem 1988 och tog del i vårt föreningsarbete både i styrelse och som stugfogde och inte minst genom att som sakkunnig i

byggfrågor hjälpa till med byggnationer för att få vår Marinstuga i gott skick. Som hans nära arbetskamrat fick jag under lång tid lära känna John och hans goda egenskaper för kamratskap och samarbete.

B Schagerberg

MARINSTUGAN

Marinstugan klarar sig fint i vinter. Vi har ställt in tre nya element som kompletterar till de redan installerade tre elementen i storstugan och i köket. De tre nya skall installeras och skruvas fast i väggen vid kommande vårabetsdag. Då skall vi även demontera de gamla vattnelementen med rör samt att vi skall plocka ner den elektriska värmepannan i köket och försöka sälja av den. Är det någon i föreningen som är intresserad så hör av er till någon i styrelsen.

Vi får hoppas att det inte blir alltför mycket snö så att vi åtminstone kan gå in till stugan. Vi kan ju alltid parkera bilarna ute på parkeringen. Blir det en vall vid infarten får några av oss skotta undan den.

Vattnet är naturligtvis avstängt så om ni skall ut till stugan så ta med er vatten till kaffet och toaletten! Det är ju alltid besvärligt att vara utan vatten under vintern. En funnering vi har är att installera en värmekabel i ingående vattenrör så att vi kan ha värme på i vattenröret under vintern. Det finns bra och effektiva sådana attiraljer att köpa. Vi får diskutera detta i styrelsen.

Nyckeln ligger på sin vanliga plats. Hör av er till styrelsen om ni har glömt var den ligger och att ni får koden. Glöm inte att ni måste slå av och på larmet. Det finns som vanligt lite underhållsarbeten att göra till våren och dessa kommer vi att presentera när det är dags att samlas för underhållsarbeten den 11 juni. Det handlar i stort om sagda demonteringar av element och rör, tvätta och skrapa och måla vitt och gult på såväl stugan som boden, göra rent på terrassen mot sjön och måla räcket där, rensa sly och nerfallna träd på tomten och kanske se över takpannorna på boden. Mer hittar vi säkert.

Besök gärna stugan i vinter. Det är rätt så mysigt att ta sig några timmar där ute och lyssna till tystnaden! Där finns goda böcker, en skön fåtölj, varmt o gott, kaffe på pannan och blir man trött så tar man en lur på bingen. Väl mött

Kjell

Ni är alltid

Välkomna

att besöka stugan

**FLOTTANS MÄNS LOKALFÖRENING 11
I NYNÄSHAMN**

